

uitstek ongodsdienstigen tijd, waarin — erfenis der Middeleeuwen — alles nog onder den uiterlijken ban van een vormelijken godsdienst staat, te spreken van „the divine right of kings”, het goddelijk recht der koningen; evenzoo idoliseeren Fascisten en Nationaal-Socialisten, in onzen tijd van overgang, van „Umwertung aller Werte”, den staat, d.i. den Führer, geleid als ze worden door dezelfde Macchiavellistische begrippen als de 16e-eeuwers, versterkt en gemoderniseerd door die van Nietzsche en Hegel nu.

En zijn ze in Rusland, onder andere namen, en langs den weg van Marx, eigenlijk niet tot hetzelfde gekomen?

En zooals nu velen vragen: hoe kon Hendrik VIII zonder verzet van betekenissen zijn despotieke macht uitoefenen en zijn wil maar steeds doorzetten, zoo zullen in lateren tijd de menschen ongetwijfeld hetzelfde vragen ten opzichte van Mussolini en Hitler en Stalin. In lateren tijd? We doen het immers nu al!

Er zijn nog meer punten van overeenkomst.

De zestiende eeuw gaat in de richting van de onderwerping van de kerk aan den staat: Hendrik VIII verklaart zich tot hoofd van de kerk, Karel V plundert Rome en dwingt den Paus zijn politiek te volgen; in de Lutherische landen heerscht het caesaropapisme; in de Nederlanden en in Frankrijk gaat het langzamer, maar ook daar — zelfs in het door het Calvinisme bevrijde Noord-Nederland — komt straks in de 17e eeuw de kerk onder den druk van den staat. Hoe dit toegaat onder de moderne dictatuur kunnen we inzonderheid in Duitschland en Rusland, maar toch ook wel, hoewel minder opvallend, in Italië zien. Het is trouwens slechts de consequentie van de geschetste beginselen.

En wanneer we meer bepaaldelijk op Hendrik VIII, den „vader van het fascisme”, gaan letten, dan treft ons nog een andere gelijkenis met de moderne despotie: Hendrik heeft formeel steeds min of meer den wettigen weg bewandeld; hij liet de besluiten, die hij wenschte, nemen of bekrachtigen door het Parlement, maar dat Parlement was, om bovenvermelde redenen en door speciale machinalies, een willig werktuig in zijn hand; hij liet zijn vele doodvonnissen niet voltrekken dan na een formeel rechtsgeding, maar hij wist vooraf, dat de rechters naar zijn wensch zouden vonnissen: de keuze der rechters, en hun eerbied voor den stedehouder Gods op aarde, en de vrees voor zijn wraak, voorkwamen elke andere uitspraak. Wie ziet hier geen overeenkomst — mutatis mutandis — met de dictaturen van onzen tijd?

In dit licht nu moet Hendrik VIII gezien worden, om zijn handelingen en het verloop van zijn regering te kunnen begrijpen.

Van Lodewijk XIV van Frankrijk is later het bekende woord: L'état c'est moi, de staat ben ik. Hendrik VIII had hetzelfde kunnen zeggen. En meer. Hij zag geen grenzen voor zijn wil.

Toen hij nog een trouw zoon der Roomsche-Katholieke Kerk was, schreef hij tegen Luther. In dat geschrift kwam hij o.a. ook op voor het oppergezag van den Paus in kerkelijke zaken. De Paus verleende hem daarop den titel „Fidei defensor”, Verdediger des Geloofs, een titel, dien de koningen van Engeland sindsdien steeds gedragen hebben, en ook op sommige Engelsche munten voorkomt. Onze stadhouder-koning Willem III, over wien Marjorie Bowen haar historischen roman „Verdediger des Geloofs” schreef, droeg dien naam met recht.

Hendrik meende dit van zichzelf ook. Maar het geloof, was het geloof dat hij wilde. Hij mat alles, naar de wijze eens Führers, naar zichzelf af. Zijn welzijn was 't welzijn van den staat. Zijn geloof, zijn kerk, bestuurd naar zijn opvatting, moest ook het geloof en de kerk der natie zijn. Toen hij nu zichzelf tot hoofd der kerk ging proclameeren, en hem gevraagd werd hoe dat te rijmen viel met zijn verdediging van de opperhoogheid des Pausen tegen Luther, antwoordde hij: Dieper studie heeft mij tot verandering van opvatting gebracht, en het is niet onmogelijk, dat nog diepere studie mij weer terugbrengt tot mijn eerste opvatting (hij bedoelde: als de Pauselijke Stoel al mijn wenschen inwilligt).

En hoe deze idoliseering van den Koning ook bij zijn onderdanen leefde, wordt geïllustreerd door wat Cranmer, aartsbisschop van Canterbury, en dus het geestelijk hoofd van de Engelse Kerk, eens aan den koning schreef. Cranmer is, zooals men weet, na veel veranderingen en recantaties, tenslotte onder Hendriks dochter, Maria de Bloedige, als Protestantisch martelaar den vuurdood gestorven. Maar toen hij de bewuste passage schreef, was hij primaat van Engeland, en mocht niet alleen verwacht worden er een eigen meening op na te houden in kerkelijke zaken, maar schroomde ook niet, hoe meegaand hij ook mocht wezen, op zijn tijd van een afwijkende opinie blijk te geven. Doch hoe hij ten slotte toch zijn wil gevangen gaf onder dien van den Koning als Hoofd der Kerk, blijkt uit de door mij bedoelde woorden. Hij schrijft dan aan het einde van een uiteenzetting van zijn meening over zekere godsdienstige zaken:

„Dit is thans mijn meening, die ik echter niet

stout handhaaf, maar waarover ik de beslissing geheel overlaat aan Uwe Majesteit.”

Ik citeer dit uit R. Ellis Roberts' artikel over Cranmer in „The Great Tudors”.

„Dit is thans mijn opinie!” Daarin ligt, zegt Roberts terecht, iets pathetisch. Maar het is tenslotte de houding die een goed Roomsche-Katholiek moet aannemen ten opzichte van den Paus in kerkelijke zaken, en Hendrik nam voor Cranmer de plaats in van den Paus.

Uit de groote waarde die Hendrik toekende aan zichzelf en zijn huis en daarin en daarna ook aan Engeland, moeten mede zijn geruchtmakende huwelijkszaken verklaard worden.

Wat hij wenschte voor zichzelf en Engeland was een zoon. Die alleen kon aan het huis Tudor vastigheid geven, en Engeland bewaren voor nieuwe binnenlandsche oorlogen. Want er was geen mannelijke erfgenaam, die onbetwist zou kunnen opvolgen. En een vrouwenregering was in Engeland iets onbekends, en werd traditioneel als onwettig beschouwd. Niet Margaret Beaufort, de dochter van den door het Parlement geëchten zoon van John of Gaunt¹⁾, hertog van Lancaster en jongere zoon van Eduard III, had na Bosworth den Engelschen troon bestegen, maar haar zoon, Hendrik VII, die, voor zoover er bij hem van wettelijke aanspraken gerept kon worden, deze in de eerste plaats aan haar ontleende (zie overigens over de afkomst van Hendrik VII mijn eerste schets).

En daar zijn eerste vrouw, Catharina van Arragon, hem na lang wachten en vele teleurstellingen ten slotte alleen maar een dochter schonk (de latere Maria de Bloedige), wilde hij van haar scheiden, reeds lang voor zijn liefde voor Ann Boleyn en zijn verlangen dat er geen twijfel zou bestaan aan de echtheid van de geboorte van den zoon dien hij van haar verwachtte (‘t werd een dochter, Elizabeth), hem door deed zetten in weerwil van het verzet van Keizer en Paus.

Maar hiermee hangt de kerkelijke geschiedenis van Engeland zoo nauw samen, dat ik de verdere behandeling hiervan moet uitstellen tot mijn volgende schets.

Daar ik hier Hendrik VIII in de eerste plaats beschouw als „nationalist”, als „vader van het fascisme”, wil ik er ten slotte nog op wijzen, dat hij de „marches” (d.w.z. de grensgebieden) van Wales, en Wales zelf, alsmede het altijd nog woelige Noorden, met hun semi-onafhankelijke baronnen, „gelijkschakelde” met de rest van Engeland; dat hij Ierland pacificeerde en zijn soevereiniteit over Schotland trachtte uit te breiden: zijn legers vloegen zijn zwager Jacobus IV van Schotland bij Flodden²⁾ en zijn neef Jacobus V, den vader van Maria Stuart, in den slag van Solway Moss, en verwoestten Schotland te vuur en te zwaard. Zoo streefde Hendrik naar een „groot-Engeland”, naar de vestiging van zijn imperium in geheel Groot-Britannië en Ierland, maar tot de onderwerping van Schotland en daarmee tot het algeheele bezit van „zijn kleine eiland” bracht de nationalistische expansiezuucht van den „vader der Fascisten” het toch niet.

J. VELDKAMP.

1) Jan van Gent: daar was deze zoon van Eduard III en Philippa van Henegouwen, dochter van onzen graaf Willem III den Goede uit het Henegouwsche Huis, geboren.
2) Sir Walter Scott heeft dien slag vereeuwigd in zijn gedicht Marmion; James IV sneuvelde hier (1513).

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Publieke Armeazorg en Diaconie.

II.

De overheid heeft, zooals ik reeds opmerkte, allereerst een economische taak. En de vervulling van die taak is met het oog op den stoffelijken welstand der bevolking en dus ook met het oog op de armverzorging van de grootste betekenis.

Dit blijkt wel in zeer bijzondere mate in dezen tegenwoordigen tijd. Door een onnoemelijk aantal maatregelen heeft het Rijk getracht de landbouw- en industriele bedrijven, voor zoover deze levensvatbaar waren, in stand te houden. Soms wordt daartoe aan de bedrijven steun of voorschot verleend. Soms (men denke aan het z.g. menggebod van natuurboter in margarine en inlandsche tarwe in uitheemsche) wordt ten behoeve van de bedrijven de binnenlandsche consumptie van hunne producten bevorderd. En over de geheele linie wordt het bedrijfsleven gesteund door beperking van den import uit het buitenland, door clearingsvoorschriften met betrekking tot het buitenland, door het steunen van den export, door het sluiten van handelsverdragen e.d.

Ook de sociale politiek heeft op den welstand der bevolking een grooten invloed. Zij bedoelt de armoede te voorkomen, doordat de overheid de rechtsverhoudingen tusschen de verschillende bevolkingsgroepen zoodanig regelt, dat deze verhou-

dingen meer dan zonder overheidsingrijpen aan den eisch der gerechtigheid voldoen.

Daarbij valt te denken aan de regeling van het arbeidscontract, aan voorschriften met betrekking tot veiligheid en hygiëne in de bedrijven, aan beperking van den vrouwen- en kinderarbeid in de bedrijven; en met name ook aan de sociale verzekering.

Juist met het oog op beperking van den werkring onzer diaconieën en ter bescherming van de zelfstandige kracht van onze arbeidersbevolking is deze sociale verzekering door Kuyper, Sikkink, Talma en vele anderen herhaaldelijk en met succes bepleit. En terecht. Want de sociale verzekering wordt gedragen door de grondgedachte dat de belanghebbenden door het brengen van een offer, hetzij in geld, hetzij in arbeid, zich in onderlinge samenwerking koopen een recht op uitkeering, ingeval zij door ziekte, invaliditeit, ouderdom, werkloosheid e.d. niet in staat zijn om door arbeid voor zich zelf en hun gezin de noodige bestaansmiddelen te verdienen.

Die sociale verzekering is echter in ons land — ondanks hare uitgebreidheid — toch nog in vele opzichten ontoereikend. Ik hoop daarop nog nader terug te komen. Doch wat er is, mag toch onzerzijds met dankbaarheid als een zeer belangrijk middel ter voorkoming van armoede worden begroet. Honderden miljoenen zijn reeds in den vorm van ongevallen-, invaliditeits- en ouderdomsrente, ziekengeld, uitkeeringen uit werkloosheidskassen ten bate van belanghebbenden besteed, met het gevolg, dat zij voor armoede werden gevrijwaard.

Doch nevens deze economische en sociale politiek moeten we ook aandacht schenken aan wat men in Duitschland noemt de Wohlfahrtspflege.

Daaronder verstaat men gewoonlijk tweeërlei: Vooreerst maatregelen van overheidswege, hetzij van controleerenden aard, hetzij van aanvullenden aard, ter bevordering van algemeene volksbelangen van stoffelijken, zedelijken of hygiënischen aard.

Ik wil daarvan enkele voorbeelden noemen. De overheid oefent controle uit op het krankzinnigenwezen in het belang der patiënten en van de openbare orde. Zij richt zelf ziekeninrichtingen op of verleent subsidie aan dergelijke inrichtingen. Zij bestrijdt de woeker door de z.g. Pandhuis- en Geldschieterswetten, soms ook door het oprichten van gemeentelijke banken van leening; zulks ten einde de uitbuiting van de noodlijdenden door weekeraars te belemmeren. Zij verleent subsidie aan tuberculose-vereeningen en consultatiebureaus voor drankzuchtigen. Zij werkt mede aan het verschaffen van klein-grondbezit aan landarbeiders. En zooveel meer. Alle maatregelen, die met het oog op den welstand der bevolking en diensgevolge voor de armverzorging van groote betekenis zijn.

Doch daarnaast staat als onderdeel van de Wohlfahrtspflege de zuiver individueele steun van overheidswege; een steun, die per geval door de overheid wordt verleend in verband met de bijzondere omstandigheden van den steunaanvrager en zijn gezin.

Hier komen we dus op het terrein der overheids-armezorg.

Van wie gaat nu die steun uit? Wie komen er voor in aanmerking? En op welke wijze wordt die overheids-armezorg beoefend.

Ziedaar een drietal vragen waarbij ik achter-eenvolgens in beknopten vorm wil stilstaan.

Van wie gaat die steun uit? De Armenwet maakt onderscheid tusschen de z.g. burgerlijke, de kerkelijke, de bijzondere en de z.g. gemengde instellingen. Wat de overheidsarmezorg betreft hebben we echter uitsluitend te maken met de eerstgenoemde, de burgerlijke instellingen, dat zijn de armenzorginstellingen, die door de burgerlijke overheid geregeld of door haar of van harentwege worden bestuurd.

Evenals de kerkelijke en de andere instellingen hebben deze burgerlijke instellingen een zelfstandig bestaan als rechtspersoonlijkheid; tenminste als ze ingeschreven zijn op de lijst van instellingen van weldadigheid, die B. en W. van elke gemeente moeten bijhouden. En soms beschikken die burgerlijke instellingen nog over eenig kapitaal, waarvan de renten voor armenzorg worden gebruikt. Meestal echter bezitten ze geen cent. Alles wat zij uitgeven is uit de gemeentelijke kassen afkomstig, zoodat we hier met zuivere overheidszorg te doen hebben.

In onderwetsche gemeenten noemt men gewoonlijk de burgerlijke instelling het burgerlijk armbestuur, almoezenierskamer e.d. Doch de gemeenten, die de invloed van de moderne stroomingen hebben ondergaan, hebben in den regel het woord „armbestuur” vervangen door een woord, dat de armoede poogt te maskeeren, b.v. maatschappelijk hulpbetoon, instelling van maatschappelijken steun, e.d.

Intusschen bestaat niet in alle gemeenten een burgerlijk armbestuur. In sommige gemeenten is er nooit een geweest. Anderen hebben het afschaffen en dezen dienst eenvoudig met de verdere gemeentelijke diensten samengesmolten.

In zulke verleend door de onder dit naan.

Of er een gemeente be crisissteun in college van gerlijk armbe een werkloos

H. K. te E. uitgewerkte er mee eens, vast hebt. In die God tot es moeder. En U „Kerkelijk be noemt, welke is volstrekt g in verband g beteekent: st gesloten. De bieden: heme den hemel, d wereld behoos tusschen hov dat ook (am bovendien lue hemel (in C de moeder o de leiding g

„De Groen

Men ra München senterde zeventig j groetingen voor wien torentinne om aan de de oorzaak Ook onze christ” wel concludeert

dat de ge Rusland e luidt: „Mi mijn Heer die de per le openbar en eeuwig kunnen v Behoeve hart van (zaak van waar Ka staan aan de feiten mazen va waarna dan der N. S. B.

In „De Gr H. Eekhout verzen; wij

Eens zi Vult me Zal wie En eers

Dit i Wij Maar Word

God kn En zag Toen w Een dr

In „Opbo over een art geschreven kind; Da neele doops merkt hij o

De M. ons door van zijn Jezus de gebreke gelien — deling in van den ring aan